

مبادی و مبانی حقوق فراروی یورو

اثر آن بر کشورهای در حال توسعه و ایران

(قسمت هفتم)

■ تألیف و ترجمه:

دکتر احمد یزدان پناه

سیفا... صادقی یارندی

حسن مرزوقی

۸-۱- یورو و تجارت خارجی ایران

در حال حاضر یورو متشکل از یازده کشور از ۱۵ کشور عضو اتحادیه اروپا است. این کشورها عبارتند از: آلمان، اتریش، اسپانیا، ایتالیا، ایرلند، بلژیک، لوکزامبورگ، پرتغال، فرانسه، فنلاند و هلند. از آنجایی که هدف غایی این است که تمام کشورهای عضو اتحادیه اروپا به عضویت در منطقه یورو درآمده و از طریق هم‌گرایی اقتصادی کامل آینده هم‌گرایی سیاسی تحقق یابد، لذا تجارت ایران با اتحادیه اروپا و منطقه یورو به صورت جداگانه بررسی می‌شود و سپس با توجه به تحولاتی که یورو ایجاد خواهد نمود و نیز با در نظر گرفتن مزایای ایجاد آن تبعات احتمالی این آثار در یک بررسی اجمالی و مقدماتی

ارایه خواهد شد.

الف- اتحادیه اروپا و تجارت ایران

اتحادیه اروپا و منطقه یورو از مهم‌ترین شرکای تجاری ایران محسوب می‌شوند. کشورهایی چون آلمان، ایتالیا، انگلستان، فرانسه، هلند، اسپانیا و اتریش از دیرباز با کشور ما دارای روابط تجاری نزدیک بوده‌اند. سهم صادرات نفتی و غیرنفتی و واردات ایران با کشورهای عضو اتحادیه اروپا در سال‌های ۱۹۹۶ و ۱۹۹۷ در نمودارهای شماره (۱)، (۲)، (۳) و (۴) آمده است. به طوری که این نمودارها نشان می‌دهند در این سال‌ها ایتالیا مهم‌ترین شریک صادراتی ایران و آلمان مهم‌ترین شریک وارداتی بوده است. در سال‌های ۱۹۹۶ و

می‌تواند در آینده نقش مهمی را در تجارت ایران به عهده داشته باشد (برای اطلاع از حجم صادرات و واردات ایران با اتحادیه اروپا در سال‌های مزبور در ارتباط با میزان کل صادرات و واردات ایران به نمودارهای ۵ و ۶ مراجعه شود).

ب- منطقه یورو و تجارت ایران

علی‌رغم اینکه در حال حاضر ۴ کشور و از جمله انگلستان که شریک تجاری مهم ایران است در منطقه پولی یورو مشارکت ندارند مع‌هذا حجم تجارت ایران با کشورهای این منطقه قابل توجه است. میزان صادرات ایران به منطقه یورو در سال‌های ۱۹۹۶ و ۱۹۹۷ به ترتیب ۳۹۸۷ و ۴۶۵۱ میلیون

۱۹۹۷ صادرات ایران به اتحادیه اروپا به ترتیب ۵۲۸۹ و ۶۱۶۰ میلیون دلار بوده است که به ترتیب ۲۳/۶ و ۲۴/۶ درصد صادرات کل ایران را تشکیل می‌دهد. در همین سال‌ها واردات ایران از اتحادیه اروپا به ترتیب ۵۸۴۰ و ۵۹۸۱ میلیون دلار بوده است و حاکی از این است که در سال ۱۹۹۶ ایران ۳۸/۶ درصد و در سال ۱۹۹۷، ۴۱ درصد کل واردات خود را از این اتحادیه تأمین کرده است. این آمار و ارقام نشانگر اهمیت اتحادیه اروپا در تجارت ایران است و از آنجایی که قرار است نهایتاً کلیه اعضای اتحادیه اروپا در اتحادیه پولی اروپا که فعلاً متشکل از یازده کشور منطقه یورو است عضویت پیدا نمایند، لذا می‌توان نتیجه گرفت که یورو به طور بالقوه

دلار بوده است. سهم منطقه یورو از کل صادرات ایران طی سال‌های مذکور به ترتیب ۱۷/۸ و ۱۸/۶ درصد بوده است. در این دو سال ایران به ترتیب ۴۹۴۹ و ۴۹۹۳ میلیون دلار از این منطقه کالا وارد نموده است که به ترتیب مبین واردات ایران بوده است (نمودارهای شماره ۱ و ۲). همان طور که ذکر شد این آمار و ارقام نشانگر اهمیت تجارت با منطقه یورو است (برای اطلاع از حجم کل صادرات و واردات ایران با منطقه یورو در سال‌های مزبور به نمودارهای (۵) و (۶) مراجعه شود).

ج- سهم اتحادیه اروپا و منطقه یورو از صادرات غیرنفتی ایران

صادرات غیرنفتی ایران به پانزده کشور اتحادیه اروپا در سال ۱۳۷۵ بالغ بر ۱۰۵۴ میلیون دلار بوده که ۳۴ درصد کل صادرات غیرنفتی ایران را تشکیل می‌دهد. در سال ۱۳۷۶ صادرات غیرنفتی ایران به اتحادیه اروپا ۹۰۶ میلیون دلار بوده است که ۳۱/۵ درصد کل صادرات غیرنفتی می‌باشد. در سال ۱۳۷۵ ایران حدود یک میلیارد دلار صادرات غیرنفتی به منطقه یورو داشته است که این مبلغ ۳۲ درصد کل صادرات غیرنفتی ایران را تشکیل می‌دهد. در سال ۱۳۷۶ این مبلغ ۸۳۰ میلیون دلار بوده که ۲۸/۸ درصد کل صادرات غیرنفتی بوده است.

نظری اجمالی به آمار و ارقام فوق نشان می‌دهد که ایران بیش از $\frac{1}{3}$ صادرات غیرنفتی خود را به کشورهای منطقه یورو صادر نموده و بیش از $\frac{1}{3}$ کل واردات ایران را این کشورها تأمین می‌نمایند. از لحاظ صادرات غیرنفتی در هر دو سال مورد بحث آلمان رتبه اول را در بین شرکای تجاری ایران داشته است.

ه- تأثیرات احتمالی یورو بر تجارت ایران

همان طور که در مباحث فوق مطرح گردید بیش از $\frac{1}{3}$ ارزش صادرات غیرنفتی ایران را کشورهای منطقه یورو جذب و همین سهم از واردات ایران را این کشورها تأمین می‌نمایند.^۱ این ارقام و آمار شامل صادرات نفتی ایران که به دلار صورت می‌گیرد نیست و بنابراین می‌تواند مستقیماً تحت تأثیر یورو و تحولات آن قرار گیرد اثرات احتمالی که یورو می‌تواند بر تجارت ایران داشته باشد به نحو اجمال از این قرار است:

تأثیر تغییر یورو در برابر سایر ارزهای عمده بین‌المللی بر یک کشور، بستگی به سیاست‌های ارزی و الگوی تجارت آن کشور دارد. به عنوان مثال تقویت ارزش یورو در برابر دلار به میزان ۱۰ درصد، نتایج زیر را به دنبال دارد:

الف- عدم تغییر نرخ مؤثر واقعی ارز در کشوری که تجارتش هماهنگ با کشورهای

عضو اتحادیه پولی اروپا است و نرخ ارز آنها به یورو تثبیت شده است.

ب- تقویت نرخ مؤثر واقعی ارز به میزان ۱۰ درصد در کشوری که تجارتش هماهنگ با کشورهای عضو اتحادیه پولی اروپا است ولی نرخ ارز آن به دلار تثبیت شده است.

ج- تضعیف نرخ مؤثر واقعی ارز به میزان ۱۰ درصد در کشوری که تجارتش هماهنگ با کشورهای عضو اتحادیه پولی اروپا است ولی نرخ ارز آن به دلار تثبیت شده است.

تقویت ارزش یورو، موجب افزایش صادرات کشورهای گروه سوم به منطقه یورو می‌شود (که میزان افزایش بستگی به کشش قیمتی واردات کشورهای اتحادیه اروپا و کشش قیمتی صادرات کشورهای صادرکننده دارد).

۱- در صورتی که یورو تقویت شود با فرض ثابت ماندن سایر شرایط صادرات ایران می‌تواند به کشورهای منطقه افزایش و واردات کاهش یابد. برعکس در صورتی که یورو تضعیف شود واردات ایران می‌تواند تحت تأثیر قرار گرفته و افزایش یابد و در مقابل صادرات به منطقه یورو کاهش یابد.

جدول زیر نشان‌دهنده صادرات غیرنفتی ایران به اتحادیه اروپا و منطقه یورو همچنین واردات ایران از این کشورها می‌باشد. به طوری که

در این جدول ملاحظه می‌گردد صادرات غیرنفتی ایران به اتحادیه اروپا و منطقه یورو کمتر از یک پنجم واردات ایران از این منطقه بوده است. بر این اساس با توجه به اینکه بیش از ۸۰ درصد از پرداخت‌ها بابت واردات منطقه یورو باید از محل درآمدهای دلاری حاصل از فروش نفت تأمین گردد، تقویت ارزش یورو در مقابل سایر ارزهای بین‌المللی به معنای بدتر شدن رابطه مبادله کشور ما با کشورهای منطقه یورو خواهد بود. به عبارت دیگر حدود یک پنجم از واردات از منطقه یورو توسط صادرات غیرنفتی به این منطقه جبران شده و تحت تأثیر تغییرات ارزش یورو قرار نمی‌گیرد اما چهارپنجم آن نسبت به تغییرات ارزش یورو عکس‌العامل نشان می‌دهد. بنابراین تقویت ارزش یورو به معنای کاهش قدرت خرید کشور ایران از منطقه یورو خواهد بود. مثلاً بر اساس اطلاعات سال ۱۳۷۶، یک درصد افزایش در ارزش یورو باعث افزایش هزینه واردات از

۱- البته باید توجه داشت که گرچه سهم کشورهای منطقه یورو از صادرات غیرنفتی و واردات ایران تقریباً یکسان است اما به طور مطلق ارزش صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای منطقه یورو کمتر از یک پنجم واردات ایران از این منطقه می‌باشد.

صادرات غیرنفتی و واردات ایران (به/از) اتحادیه اروپا و منطقه یورو

۱۳۷۶		۱۳۷۵		شرح
سهم از کل (درصد)	ارزش (میلیون دلار)	سهم از کل (درصد)	ارزش (میلیون دلار)	
۳۱/۵	۹۰۶/۳	۳۳/۹	۱۰۵۴	صادرات غیرنفتی ایران به اتحادیه اروپا
۲۸/۸	۸۳۰	۳۱/۹	۹۹۳	صادرات غیرنفتی ایران به منطقه یورو
۳۹/۹	۵۶۶۵	۳۸/۶	۵۸۳۹	واردات ایران از اتحادیه اروپا
۳۳/۱	۴۷۱۰	۳۲/۷	۴۹۴۸	واردات ایران از منطقه یورو

منطقه یورو به میزان ۳۸/۸ میلیون دلار می‌گردد (با فرض عدم تأثیر تغییرات ارزش یورو بر میزان صادرات غیرنفتی و واردات کشور).

۲- در مباحث قبل ذکر شد که یورو هزینه‌های مربوط به ریسک نرخ ارز را کاهش می‌دهد این امر می‌تواند دارای اثرات سرریزشونده بر تجارت ایران باشد به این معنا که هواید صادراتی ایران به یورو در صورتی که صرف واردات از منطقه شود و لذا از این رهگذر ایران منتفع خواهد گردید برای مثال در صورتی که قبل از یورو هواید صادراتی ایران به لیر ایتالیا صرف واردات از کشور دیگر عضو یورو می‌شد مشمول هزینه‌های ناشی از نوسانات نرخ ارز می‌گردید. بنابراین یکسان شدن پول اروپایی می‌تواند بسته به حجم تجارت ایران با منطقه تحت تأثیر مثبت صرفه‌جویی در ریسک‌ها قرار گیرد.

۳- صرفه‌جویی‌ها در تبدیل ارزها به یکدیگر که قبل از یورو وجود نداشت می‌تواند شامل جهانگردان ایرانی که از تعدادی از این کشورها بازدید به عمل می‌آورند نیز شود که

البته میزان این صرفه‌جویی بستگی به تعداد جهانگردان ایرانی خواهد داشت که از این کشورها بازدید می‌کنند. علاوه بر این قبل از یورو، بازرگانان ایرانی مجبور بودند که برای استفاده از درآمد صادرات به یک کشور منطقه برای واردات از کشور دیگر، مبلغی را بابت هزینه تسعیر پردازند که پس از ایجاد یورو این هزینه دیگر وجود نخواهد داشت که این امر به معنای صرفه‌جویی در هزینه تسعیر پول‌های اروپایی برای بازرگانان ایرانی می‌باشد. همه این عوامل می‌تواند در قدرت رقابتی صادرات ایران مؤثر باشد.

۴- شفاف شدن قیمتی مطلبی است که مزایای آن عاید شرکای تجاری منطقه یورو از بعد واردات و از جمله ایران خواهد بود. شفاف شدن قیمتی تبعیض‌های قیمتی را تقلیل داده و رقابت بر اثر کیفیت را بالا می‌برد و نتیجه آن عاید تولیدکننده و مصرف‌کننده می‌شود.

۵- در صورتی که پیش‌بینی‌ها مربوط به افزایش رشد در منطقه یورو بر اثر مساعی و تدابیر مربوطه تحقق

پذیرد، آنگاه تقاضا برای واردات از سایر کشورها افزایش خواهد یافت و ایران به عنوان شریک صادراتی معتبر می‌تواند از اثرات مثبت این امر بهره‌مند شود.

۶- پایین ماندن نرخ تورم که از اهداف یورو به حساب می‌آید سبب کاهش قیمت کالاهای صادراتی شده و این امر می‌تواند بار ارزی پرداخت در قبال واردات ایران از منطقه را کاهش دهد. همچنین پایین بودن نرخ بهره سرمایه‌گذاری را در منطقه یورو تشویق نموده که خود به پایین ماندن نرخ تورم کمک خواهد نمود و این به نوبه خود در پایین آوردن نرخ بهره مؤثر خواهد بود که کل فرآیند سبب ثبات قیمت‌ها در منطقه شده که برای واردکنندگان دارای تأثیرات مثبت است. پایین بودن تورم همچنین به صادرکنندگان قدرت پیش‌بینی بهتری را اعطاء می‌نماید.

۷- پایین‌تر بودن هزینه معاملاتی و نیز کمتر شدن ریسک ارزی همراه با شفاف شدن قیمتی و نیز به وجود آمدن یک وسیله پرداخت واحد و تورم پایین همگی به

ایجاد یک بسازار وسیع محصولات در منطقه یورو می‌انجامد و در نتیجه رشد اقتصادی و اشتغال در منطقه را افزایش می‌دهد. این تحولات دارای اثرات سرریزشونده بوده و تقاضا را در منطقه افزایش می‌دهد و کشورهای دیگر می‌توانند از بعد صادرات از آن استفاده نمایند و در نتیجه این تأثیرات، تقاضا برای واردات از کشورهای خارج از منطقه یورو افزایش می‌یابد.

اما باید توجه داشت میزان تأثیر رشد تولید ناخالص داخلی منطقه یورو بر صادرات سایر کشورها، برای همه کشورها یکسان نبوده و از یک کشور به کشور دیگر متفاوت خواهد بود. دو عامل عمده سبب این اختلاف می‌شود که عبارتند از:

الف- حجم صادرات به منطقه یورو و نسبت آن به تولید ناخالص داخلی کشور صادرکننده: هر چه حجم صادرات یک کشور به منطقه یورو بیشتر بوده و نسبت صادرات به منطقه یورو، تولید ناخالص داخلی آن کشور، بالاتر باشد، تأثیرپذیری بیشتری از تغییر در رشد

اقتصادی اتحادیه پولی اروپا خواهد داشت.

ب- ترکیب کالاهای

صادراتی: درآمد حاصل از صادرات مواد اولیه و کالاهای اولیه، بیشتر بستگی به سطح کلی فعالیت‌های اقتصادی جهان و قیمت‌های جهانی دارد تا سطح تولید ناخالص داخلی در یک منطقه از جهان. در حالی که درآمد حاصل از صادرات کالاهای صنعتی، ماشین‌آلات، وسایل حمل و نقل و کالاهای بادوام نسبت به سطح فعالیت‌های اقتصادی در مناطق مختلف جهان حساسیت زیادی دارد. بنابراین انتظار می‌رود صادرات کشورهای صادرکننده مواد خام و کالاهای اولیه نسبت به صادرات کشورهای صادرکننده کالاهای صنعتی، به میزان کمتری تحت تأثیر تغییرات رشد اقتصادی در منطقه یورو واقع گردد.

لازم به ذکر است که در این رابطه، اطلاعات مربوط به صادرات ایران به منطقه یورو و رشد اقتصادی کشورهای منطقه یورو، در قالب یک مدل رگرسیون مورد استفاده قرار گرفت که نتایج حاصله از نظر آماری نشان‌دهنده وجود یک رابطه آماری بین این دو متغیر نبود.

با توجه به موارد فوق انتظار نمی‌رود که افزایش رشد اقتصادی منطقه یورو تأثیر قابل ملاحظه‌ای به صادرات ایران به این منطقه داشته باشد. اما از آنجا که نرخ پایین بهره و تورم پایین و ثبات قیمتی سبب کاهش قیمت‌ها می‌شود لذا

صنایع ایران که به واردات ماشین‌آلات و کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای متکی هستند می‌توانند کالاهای خود را با قیمت‌های پایین‌تر و دور از نوسانات نامطلوب نرخ ارز و با پایین بودن هزینه‌های معاملاتی وارد نمایند.

۸- تغییر در ارزش یورو در مقابل ارزهای عمده می‌تواند موجب تغییر در سهم شرکای تجاری اروپایی ایران از تجارت خارجی کشور ما شود. همچنین مزایای مترتب بر تجارت با منطقه یورو، بخصوص تسهیل در مبادلات با این منطقه می‌تواند سهم کشورهایمانند انگلستان و سوئد که جزو منطقه یورو نیستند را از تجارت خارجی ایران کاهش دهد. بر این اساس تشکیل منطقه یورو می‌تواند انحراف تجارت را برای کشور ما به دنبال داشته باشد

۹- پیدایش منطقه پولی اروپا می‌تواند حربه رقابت را برای کشورهای در حال توسعه و از جمله کشور ما تنگ‌تر و مشکل‌تر نماید. زیرا برخی از کشورها که قبلاً به طور سنتی با یک یا چند کشور منطقه یورو دارای مبادلات تجاری بودند، پس از شکل‌گیری منطقه یورو، می‌توانند کالای خود را در تمامی کشورهای منطقه تسری دهند که این امر رقابت را در سایر کشورهای منطقه یورو تشدید می‌نماید. به عنوان مثال کشورهای منطقه فرانک که قبلاً عمدتاً دارای روابط سنتی با فرانسه بودند، از این پس رقابت بیشتری را با سایر

کشورهای در حال توسعه در منطقه یورو خواهند داشت.

۱۰- تسهیل در مبادلات ایران با کشورهای منطقه یورو، به علت جانسخت شدن یک پول به جای ۱۱ پول مختلف، از دیگر عواملی است که می‌تواند تجارت خارجی و بخصوص صادرات ایران را تحت تأثیر قرار دهد. به هر حال تجارت با یک پول و به یک بازار واحد بسیار آسان‌تر از تجارت با ۱۱ پول مختلف و در ۱۱ بازار متفاوت می‌باشد. این امر بخصوص با توجه به ضعف عمده تجار کشور ما در زمینه بازاریابی، می‌تواند نقش مهمی را در افزایش صادرات ایران به کشورهای منطقه یورو ایفا نماید.

۸-۲- یورو و ترکیب ذخایر ارزی

ترکیب ذخایر ارزی یک کشور عمدتاً تحت تأثیر چهار عامل قرار می‌گیرد که این عوامل را می‌توان به شرح زیر نام برد:

الف- شرکای تجاری عمده و ترکیب دریاقت‌ها و پرداخت‌های ارزی خارجی

ب- منابع تأمین‌کننده نیازهای مالی کشور (منابع استقراض خارجی)

ج- نوسانات ارزهای عمده بین‌المللی در مقابل یکدیگر و متنوع‌سازی ترکیب پولی ذخایر

د- نرخ بهره ارزهای مختلف با توجه به اینکه بخش اعظم مبادلات تجاری کشور ما

با کشورهای اروپایی صورت می‌گیرد و همچنین کشورهای مذکور از منابع عمده تأمین‌کننده اعتبارات و وام برای کشور ایران به شمار می‌آیند، لذا پول این کشورها یکی از پول‌های مهم در ذخایر ارزی ما به شمار می‌آید. این امر بدان معناست که کشور ما باید سهم قابل ملاحظه‌ای از ذخایر ارزی خود را به یورو اختصاص دهد. اما از سوی دیگر میزان ثبات یورو در آینده و روند تغییرات ارزش آن نیز می‌تواند تأثیر زیادی بر این تصمیم‌گیری بگذارد. اگر پیش‌بینی‌های موجود مؤید کاهش ارزش یورو باشد، باید سهم یورو را از ذخایر خارجی کاهش دهیم و چنانچه پیش‌بینی‌های موجود حاکی از افزایش ارزش یورو در آینده باشد می‌بایست سهم یورو را از ذخایر ارزی خود افزایش دهیم.

همچنین تفاوت نرخ بهره یورو با نرخ بهره سایر ارزهای عمده بین‌المللی (تظیر ین و دلار) نیز بر بازدهی ذخایر ارزی تأثیر گذاشته و ترتیب پولی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

اما در مجموع باید توجه داشت که حتی اگر همه‌علائم به نفع یورو باشد، باز هم برای پرهیز از مخاطرات نرخ ارز می‌بایست ذخایر ارزی تنوع پولی خود را حفظ نموده و فقط سهم پول‌های مختلف در ترکیب پولی ذخایر تغییر می‌کند.

ادامه دارد...